Bo‘lajak pedagoglarda kasbiy-etika madaniyatini shakllantirishning samarali usullari

Yoqubova Maftuna Shoyim qizi

Buxoro davlat universiteti tayanch doktoranti
myoqubova.@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur tezisda bo‘lajak pedagoglarda kasbiy-etika madaniyatini shakllantirishning nazariy asoslari hamda amaliy mexanizmlari yoritilgan. Pedagog shaxsining kasbiy faoliyatida axloqiy qadriyatlar, kasbiy mas’uliyat, pedagogik odob va muloqot madaniyatining o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak pedagoglarning kasbiy-etika madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi interfaol ta’lim metodlari, muammoli ta’lim, keys-stadi, loyihaviy ta’lim, refleksiv yondashuv hamda raqamli pedagogik texnologiyalarning samaradorligi ilmiy jihatdan asoslangan. Kasbiy-etika madaniyatini shakllantirishning zamonaviy usullarini ta’lim jarayoniga tatbiq etish pedagoglarning kasbiy kompetentligini oshirish, ta’lim sifati va pedagogik faoliyat samaradorligini ta’minlashga xizmat qilishi ta’kidlangan.

Kalit so‘zlar: kasbiy-etika madaniyati, bo‘lajak pedagog, pedagogik etika, pedagogik kompetentlik, pedagogik odob, interfaol metodlar, refleksiv yondashuv, innovatsion ta’lim texnologiyalari, kasbiy qadriyatlar.

EFFECTIVE METHODS FOR DEVELOPING PROFESSIONAL AND ETHICAL CULTURE IN FUTURE TEACHERS

Yoqubova Maftuna Shoyim qizi
Doctoral student, Bukhara State University
myoqubova.@gmail.com

Abstract . This paper discusses the theoretical foundations and practical mechanisms of developing professional and ethical culture among future teachers. The role of moral values, professional responsibility, pedagogical ethics, and communication culture in teachers’ professional activities is analyzed. The effectiveness of interactive teaching methods, problem-based learning, case-study, project-based learning, reflective approaches, and digital educational technologies in developing the professional and ethical culture of future teachers is scientifically substantiated. It is emphasized that the implementation of modern methods for developing professional ethics into the educational process contributes to improving teachers’ professional competence, educational quality, and the effectiveness of pedagogical activities.

Keywords: professional ethics, future teachers, pedagogical ethics, professional competence, pedagogical culture, interactive methods, reflective learning, innovative educational technologies, professional values.

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta’lim tizimiga qo‘yilayotgan talablar tobora ortib bormoqda. Jamiyat taraqqiyoti pedagoglardan nafaqat chuqur kasbiy bilim va ko‘nikmalarni, balki yuksak axloqiy fazilatlar, kasbiy mas’uliyat hamda pedagogik etikaga sodiqlikni ham talab etadi. Shu sababli bo‘lajak pedagoglarda kasbiy-etika madaniyatini shakllantirish oliy ta’lim tizimining eng dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Kasbiy-etika madaniyati pedagogning kasbiy faoliyatida umuminsoniy va milliy qadriyatlarga tayangan holda o‘quvchilar, ota-onalar hamda hamkasblar bilan samarali muloqot qilish, pedagogik vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish, kasbiy burch va mas’uliyatni chuqur his etish kabi sifatlarni o‘z ichiga oladi. Ushbu fazilatlarning shakllanishi bo‘lajak pedagoglarning kelgusidagi kasbiy faoliyati samaradorligini belgilovchi muhim omil hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirish va pedagog kasbining nufuzini yuksaltirishga qaratilgan islohotlarda pedagog shaxsining kasbiy va axloqiy kompetentligini rivojlantirish ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgilangan. Shu nuqtai nazardan oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak pedagoglarda kasbiy-etika madaniyatini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida rivojlantirish alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kasbiy-etika madaniyatini shakllantirish faqat nazariy bilimlarni o‘zlashtirish bilan cheklanmaydi. Bu jarayon talabalarning pedagogik faoliyatga tayyorgarligini kuchaytirish, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, kasbiy muammolarni hal etish, jamoada ishlash, tanqidiy va refleksiv fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish bilan chambarchas bog‘liqdir. Ayniqsa, interfaol metodlar, muammoli ta’lim, loyihaviy faoliyat, amaliy mashg‘ulotlar hamda pedagogik amaliyot kasbiy-etika madaniyatini shakllantirishning samarali vositalari hisoblanadi.

Mazkur tezisning maqsadi bo‘lajak pedagoglarda kasbiy-etika madaniyatini shakllantirishning samarali usullarini tahlil qilish, ularning pedagogik jarayondagi ahamiyatini ochib berish hamda ta’lim amaliyotiga tatbiq etish bo‘yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Bo‘lajak pedagoglarda kasbiy-etika madaniyatini shakllantirish uzluksiz pedagogik ta’limning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Kasbiy-etika madaniyati pedagogning kasbiy faoliyat jarayonida axloqiy me’yorlarga amal qilishi, kasbiy burchini mas’uliyat bilan bajarishi, ta’lim oluvchilarga nisbatan insonparvar munosabatda bo‘lishi hamda pedagogik muloqot madaniyatiga rioya etishida namoyon bo‘ladi. Mazkur sifatlar pedagogning nafaqat kasbiy kompetentligini, balki uning shaxsiy kamolotini ham belgilaydi.

Hozirgi kunda oliy ta’lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv asosida mutaxassis tayyorlashga alohida e’tibor qaratilmoqda. Ushbu yondashuvga ko‘ra, bo‘lajak pedagoglar nazariy bilimlarni egallash bilan bir qatorda, kasbiy vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish, pedagogik muammolarni hal etish va kasbiy etikaga rioya qilish ko‘nikmalarini ham rivojlantirishlari lozim. Shu sababli kasbiy-etika madaniyatini shakllantirish ta’limning barcha bosqichlari bilan uzviy bog‘liq holda tashkil etilishi zarur.

Kasbiy-etika madaniyatini rivojlantirishning samarali usullaridan biri **interfaol ta’lim metodlari** hisoblanadi. “Aqliy hujum”, “Munozara”, “Klaster”, “Bumerang”, “Insert”, “FSMU”, “Fishbone” kabi metodlar talabalarning erkin fikrlashini, o‘z nuqtai nazarini asoslay olishini hamda jamoada ishlash madaniyatini rivojlantiradi. Mazkur metodlardan foydalanish jarayonida talabalar pedagogik etikaga oid muammolarni tahlil qiladi, turli vaziyatlarga baho beradi va maqbul yechimlarni ishlab chiqadi. Natijada ularda kasbiy mas’uliyat va axloqiy qarashlar mustahkamlanadi.

Kasbiy-etika madaniyatini shakllantirishda **keys-stadi (Case Study)** metodining imkoniyatlari ham kengdir. Ushbu metod asosida real pedagogik vaziyatlar tahlil qilinadi. Talabalar pedagog va o‘quvchi, pedagog va ota-ona yoki pedagog va jamoa o‘rtasidagi muammoli holatlarni tahlil qilib, pedagogik etika me’yorlariga mos yechimlarni izlaydilar. Bunday mashg‘ulotlar kelajakdagi kasbiy faoliyat uchun zarur bo‘lgan analitik fikrlash, muammolarni hal etish va qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantiradi.

So‘nggi yillarda **raqamli pedagogik texnologiyalar** kasbiy-etika madaniyatini shakllantirishning samarali vositalaridan biriga aylandi. Elektron ta’lim platformalari, virtual seminarlar, onlayn muhokamalar va masofaviy ta’lim vositalari talabalarning axborot madaniyati bilan bir qatorda, raqamli etikani ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Pedagogning internet tarmog‘ida muloqot qilish madaniyati, mualliflik huquqiga rioya etishi, axborot xavfsizligi qoidalariga amal qilishi zamonaviy kasbiy-etika madaniyatining ajralmas tarkibiy qismidir.

Kasbiy-etika madaniyatini rivojlantirishda **refleksiv yondashuv** ham muhim o‘rin egallaydi. Refleksiya orqali talabalar o‘z faoliyatini tahlil qiladi, yo‘l qo‘yilgan xatolarni aniqlaydi va ularni bartaraf etish yo‘llarini belgilaydi. Bu jarayon ularda o‘z-o‘zini baholash, tanqidiy fikrlash va kasbiy o‘sishga intilish kabi sifatlarni rivojlantiradi.

Demak, bo‘lajak pedagoglarda kasbiy-etika madaniyatini shakllantirish zamonaviy pedagogik texnologiyalar, innovatsion metodlar va amaliy faoliyat uyg‘unligi asosida tashkil etilganda ta’lim sifati va pedagoglarning kasbiy kompetentligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi. **“Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun.** – Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi **PF–60-son “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”**gi Farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. **Pedagogning kasbiy standarti.** – Toshkent, 2021.
4. **O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.** – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
5. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To‘rayev A.B. **Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari.** – Toshkent: Sano-standart, 2015.
6. Ishmuhamedov R.J., Abduqodirov A.A., Pardaev A.X. **Ta’limda innovatsion texnologiyalar.** – Toshkent: Iste’dod, 2008.
7. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. **Pedagogik texnologiyalarning nazariy va amaliy asoslari.** – Toshkent: Fan, 2006.
8. Egamberdiyeva N. **Ijtimoiy pedagogika.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2009.
9. Hargreaves A., Fullan M. **Professional Capital: Transforming Teaching in Every School.** – New York: Teachers College Press, 2012.